

23. NIMEUURIJATE KONGRESS TORONTOS

Rahvusvahelise onomastikateaduste nõukogu ICOS (*The International Council of Onomastic Sciences*) üks ülesandeid on korraldada üleilmset nimeuurijate kongressi. Seekordne, 23. kongress toimus Kanadas Torontos Yorki Ülikoolis 17.–22. augustil 2008. Nimeuurijate kongressidega alustati juba 1938. aastal Pariisis ja neid peetakse üle kolme aasta.

Kongressi ametlikud keeled on inglise, prantsuse ja saksa. Kui aga need keeled pole ametlikud riigis, kus kongressi peetakse, kuuleb rohkem ettekandeid ka rahvuskeeltes. Nii peeti Pisas palju ettekandeid itaalia keeles ja Santiago de Compostelas hispaania keeles.

Toronto kongressil olid teemadest enim esil nimed kontaktsituatsioonis, mitmekeelses, mitmekultuurilises ja mitmerahvuselises maailmas (vt <http://icos2008.yorku.ca/>). Neljal päeval jõuti kuues paralleelses sektsioonis kõnelda ja arutleda kahekümnel teemal. Räägiti koha- ja isikunimedest, vähemusrahvaste nimedest, äri- ja tänavanimedest, juutide nimedest, Kanada kohanimedest, nimedest kirjanduses ja viipekeeles, mägede nimedest, nimede seostest kartograafia, hariduse ja sotsiaalse ümbrusega, nimeteooriast, terminoloogiast. Samuti tutvustati loomisel olevat ülemaailmset nimeteaduse bibliograafilist andmebaasi ning sai ülevaate maailmas kolme viimase aasta jooksul välja antud nimeteaduslikest raamatutest.

Osavõtjaid oli 193 neljakümnelelt maalt, sh kuus eestlast. Kokku peeti 161 ettekannet. Plenaarettekande pidasid André Lapierre (Ottawa Ülikool, Kanada), Lynn Peplinski ja Sheila

Oolayou (Inuit Heritage Trust, Kanada) ja Adrian Koopman (KwaZulu-Natali Ülikool, Lõuna-Aafrika Vabariik).

André Lapierre'i ettekanne käsitles Kanada erinevaid nimekihistusi. Kõige vanem kihistus on indiaani keeltest (sh kadunud keeltest) pärinevad kohanimed. Kui 1534. aastal algas kolonisatsioon, töid tulijad kaasa portugali-, baski-, hispaania- ja prantsuskeelseid, XIX sajandil ingliskeelseid kohanimesid ja nimetamistavasid. Postkoloniaalsel ajastul tulid saksa- ja poolakeelsed ning skandinaavia päritolu nimed. Tänapäeval on jälle populaarseks muutunud indiaani kohanimed.

L. Peplinski ja S. Oolayou ettekanne käsitles inuiti kohanimesid, mis on alles viimasel ajal jõudnud Kanada kaartidele ja andmebaasidesse ning ootavad ametlikku staatust. Põhjuseks on kanadalaste varasem ettekujutus, et nii põhjas, nagu on Nunavuti provints (*Nunavut* 'meie maa'), ei ela ühtegi inimest ega toimu midagi. Tegelikult moodustab Nunavuti provints 1/5 Kanada pindalast ja 85% selle provintsi elanikest on inuitid. Inuitidel on tuhandeid kohanimesid, mida on tähtis tunda, sest nimed annavad edasi informatsiooni elukeskkonna kohta ja seostuvad elustiiliga.

A. Koopman rääkis Lõuna-Aafrika XX sajandi nimeuurimisest. 1981. aastal loodi Lõuna-Aafrika nimeuurimise selts ja mõni aasta hiljem oma ajakiri. Pikalt arutleti, mis keeltes anda välja ajakirja, kui riigis on 11 ametlikku ja 21 mitteametlikku keelt, mille kõnelejad üksteisest aru ei saa. Lõpuks otsustati inglise keele kasuks. Uurimisteema-

dest on esindatud kõik mis praegu maailma nimeuurimiseski. Meelde jäi professori rõõm sellest, et kohalikud omakeelsed uurijad on nimeuurimisega tegelema pääsenud ning huvitavat materjali maailmale tutvustama hakanud.

Ühe olulisema teoreetilise ettekande pidasid Terhi Ainiala (Kodumaa Keelte Uurimiskeskus, Helsingi) ja Elwys De Stefani (Berni Ülikool, Neuchâteli Ülikool), kes rõhutasid, et nimeuurimine peaks rohkem arvestama tänapäevase keeleteaduse uurimissuundi (vestlusanalüüsi, sotsiolingvistikat) ja koguma nimeandmeid kõnelemissituatsiooni arvestades ning salvestades. Näiteks on Helsingi Ülikooli tudengid peamiselt T. Ainiala juhendamisel juba mitu aastat kogunud andmeid oma uurimistööde jaoks, mille materjaliks on tänapäeva linnakeskkonnas kasutatavad nimed. Terhi Ainiala ja Jani Vuolteenaho (Helsingi Ülikool) pidasid ettekande XX sajandi alguse Helsingi kohanimedest, millele annab vürtsi Helsingi kõnekeel.

Briti nimeuurija Richard Coates (Lääne-Inglismaa Ülikool) oli koostanud ülevaate Suurbritannia esimeste, XIX sajandi alguse raudteevedurite nimedest. Kronoloogilise nimekirja alusel näitas ta, kuidas arenes täiesti uue objektiliigi nimetamine. Esimeste vedurite nimed olid võrdlused või metafoorid objekti enda olemuse kohta. Sellega paralleelselt hakkasid nimed üsna varsti väljendama objekti kiirust või jõudu. Kui vedureid sai rohkem, hakati neile andma kohanime sisaldavaid nimesid ja isikunimesid. Isikunime alustena tulid korraga käbele kas konstruktori nimi või pühendusnimed väepealikele, poliitikutele jne.

R. Coates väitis, et analoogselt arenevad nimeandmispõhimõtted ka teiste nime vajavate objektide puhul. Ka ühte liiki kohtade nimed tekivad esialgu tihedas seoses objekti olemusega, nime-tavad seda, mida võib kohapeal näha.

Kui nimeobjekte tuleb juurde kiires tempos, nagu on juhtunud tänavanimedega, siis võetakse kasutusele muud võimalused. Esmalt tulevad metafoorsed nimed, seejärel possessiivsed nimed. Varsti muutuvad eelistatuks pühendusnimed ja lõpuks täiesti arbitraarsed nimesarjad. Samasuguse onomastilise arengu piltlikkusest arbitraarsusele on R. Coatesi meelest läbi teinud ka rokkansamblite nimed.

Põlisrahvaste nimed. Ian D. Clark (Ballarat' Ülikool, Austraalia) on uurinud Victoria osariigi aborigeenide kohanimesid ja nende ümbere nimetamist. Tüüpiline on juhtum, kui sissetulijad on andnud kohale oma nime, teadmata midagi põlisrahvaste nimedest. Praegune ametlik poliitika ongi tunnustada ühel kohal kahte nime, kuid veel ei nähta võimalust tunnustada mitut põliskeelset nime.

Kaisa Rautio Helander (Saami Kõrgkool, Guovdageaidnu) rääkis saami kohanimedele norrastamisest, mis algas 1870. aastatest, kui Norra andis välja maaomandi seaduse, mille järgi sai kohal olla vaid norrakeelne nimi. Seni ni vaid suulises pruugis olnud saami nimesid hakati tõlkima, mugandama või muul moel norra keelde väänama.

Guy Puzey (Edinburghi Ülikool) kõneles ohustatud keelte lingvistilise maastiku loomisest kaks- või mitmekeelsete siltide abil. Mitmekeelsed sildid on üks populaarseid võimalusi elavdada regionaal- või vähemuskeeli. Esi-neja võrdles kahte juhtumit: Põhja-Norras saamlaste alal näeb mõni kakskeelsetes siltides vähemuste õiguste edendamist, aga teised provokatsiooni. Šveitsi itaaliakeelses kantonis Ticinos aga ei nähta ainuüksi kohalikus murdes siltides rahvasterviklusele mingit ohtu.

Ungari kohanimeuurija Erzsébet Győrffy ettekanne „Vanad Ungari hüdronüümid mitmekeelsel Pannoonia madalikul” jäi meelde uurituse taseme-

ga: kuidas oli eraldatud erinevatest keeltest pärinevad nimekihistused sellel tänapäevalgi mitmekeelsel alal. Viimase 1100 aasta jooksul tekkinud jõe-nimede hulgas leidub nii ungari, slaavi, saksa kui ka türgi päritolu nimesid. E. Györffy metoodikas on oluline nende küllaltki noorte hüdronüümide objektiivne uurimine, nimede semantilise motiveerituse selgitamine ja erinevate lähtekeelte nimeandmispõhimõtete võrdlemine.

Laimute Balode (Läti Ülikool, Helsingi Ülikool) rääkis liivi keelest ja Läti liivikeelsetest kohanimedest. Ta pööras eriti tähelepanu Vidzeme ja liivlaste asuala läänemeresoome päritolu kohanimedele. Enim läänemeresoome päritolu nimesid on jõgede ja järvede nimede hulgas, liivlaste aladel on liivi keelest pärit asustusnimed ja mikrotoponüümid.

Eesti nimeuurijate ettekannetest. Marit Alas kõneles Põide kohanimede muutumisest, rõhuga sotsiolingvistikul teguritel. Mariko Faster vaatles eesti asustusnimede lühendamistendentsi, mis on erandlik teiste läänemeresoome keelte kontekstis ja mille üks arvatavaid põhjustajaid on omastavas käändes järelkomponendi semantilise funktsiooni kadumine. Annika Hussar vaatles Eesti eesnimemoe muutumist XIX sajandil ja selle rahvusvahelisi mõjutajaid. Marje Joalaid tegi ettekande läänemeresoome isikunimesufiksistest. Tema ettekandes võis märgata seni vähe käsitletud uurimisteema avanemist: kuidas etümoloogiliselt sama päritolu sufiksivõrd avalduvad eri läänemeresoome keeltes ja milliste erinevat päritolu nimede ning nimemuganduste juures on need produktiivsed. Peeter Päll kõneles ajalooliselt Eesti mitmekeelsest tänavanimedest, erilise rõhuga juhtumitel, kus tänava kinnistunud erikeelsed nimed on olnud erinevat päritolu. Evar Saar kõneles Võrumaa

nooremas (etümoloogiliselt läbipaistvas) kohanimistuses kõige kasutatavamaist nimeandmispõhimõtetest, vaa-deldes lähemalt tüüpilisi olukordi, kus nime keeleline sisu ja nimeandmispõhimõte ei ole vastavuses.

Muud nimed. Läti isikunimeuuriija Renāte Siliņa-Piņķe paistis silma teemaga, mis peaks huvi pakkuma ka Eesti nimeuurijatele. Ettekandes „Riia XV sajandi käibenimed” tutvustas ta linna registrites esinevate ristinime-muganduste statistikat ajavahemikust 1405–1475. Loendatud oli üksnes ülem-või keskkihti liigitatud annetajate nimesid. Alamsaksakeelsesesse dokumenti kantud käibenimede sagedus-loendit võrdles R. Siliņa-Piņķe teiste hansalinnade sarnaste uurimistule-mustega. Kui võrrelda Riia XV sajandi nimemoodi lõunaesti varauusaegse talupojanimistuga, mis kajastub muu-hulgas ka vanemates talunimedes, siis üllatab eelkõige nimemoe ülevõtmise komplekssus.

Ärinimede (ehk firmade, ettevõtete, kaubamärkide või brändide nimede) uurimine on moodsaim onomastika-suund. Viipekeele nimede uurimine ja ka korraldamine on väga põnev vald-kond, millest rääkis Philip Matthews (Uus-Meremaa). Koduloomadele nime andmise strateegiatest, eriti nimede laenamisest rääkis Katharina Leibring (Keele ja Folkloori Instituut, Rootsi). Ettekanne kulinaarsetest toponüümi-dest ehk Põhja-Ameerika toiduresepti-des sisalduvatest kohanimedest jäi kahjuks ära. Ent pelk teema mainimi-negi, tegelikult kõigi nende teemade üle mõtisklemine annab aimu, kui mit-mekesine on nimeuurimise maailm.

Tuleval korral, aastal 2011 saavad maailma nimeuurijad kokku Barcelo-nas.

MARIKO FASTER,
EVAR SAAR